

Birleşmiş Milletler

CRC/C/GC/20

Çocuk Hakları Sözleşmesi

Dağıtım Genel
6 Aralık 2016

Orjinal Metin Dili: İngilizce

Çocuk Hakları Komitesi

Ergenlikte Çocuk Haklarının Uygulanmasına Yönelik Genel Yorum No. 20 (2016)

UNICEF Türkiye tarafından çevrilmiştir.

GE.16-21563(E)

* 1 6 2 1 5 6 3 *

Please recycle

İçindekiler

	<i>Sayfa</i>
I. Giriş	3
II. Hedefler	4
III. Ergenlerin konu edilmesinin gerekçeleri.....	4
IV. Sözleşmenin genel ilkeleri	5
A. Gelişim hakkı	5
B. Ayrımcılık yapmama.....	7
C. Çıkarların savunulması.....	7
D. Sesini duyurma ve katılım hakkı.....	7
V. Özel dikkat gerektiren ergenler	8
VI. Uygulamaya yönelik genel tedbirler	10
VII. Çocuğun tanımı	11
VIII. Vatandaşlık hak ve özgürlükleri.....	11
IX. Çocuklara karşı şiddet	14
X. Aile ortamı ve alternatif bakım	14
XI. Temel sağlık ve refah	15
XII. Eğitim, boş zaman ve kültürel faaliyetler	18
XIII. Özel koruma tedbirleri	20
XIV. Uluslararası işbirliği	23
XV. Yaygınlaştırma	23

I. Giriş

1. Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuğu, uygulanan yasalar çerçevesinde daha erken yaşta reşit sayılma durumları dışında 18 yaşından küçük herkes olarak tanımlamakta ve Devletlerin kendi yetki alanlarında herhangi bir ayırım gözetmeksizin Sözleşmede yer alan haklara saygı göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sözleşmede 18 yaşından küçük kişilerin hakları gözetilmekte olsa da bu hakların uygulanmasında çocuğun gelişimi ve gelişen kapasitelerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ergenlerin haklarının hayata geçirilmesine yönelik olarak benimsenen yaklaşımlar daha küçük yaştaki çocuklar için benimsenenlerden oldukça farklıdır.

2. Ergenlik dönemi kişilerin yaşamında fırsatlar, beceriler, arzular, enerji ve yaratıcılığın ve aynı zamanda kırılmanın katlanarak büyüdüğü bir dönemdir. Ergenler hem değişimin birer aracı hem de kendi aileleri, toplumları ve ülkelerine olumlu katkı sağlama olasılığına sahip birer kilit değer ve kaynaktır. Ergenler dünya genelinde sağlık ve eğitim kampanyaları, aile desteği, akran eğitimi, topluluk gelişim inisiyatifleri, katılımcı bütçe çalışmaları ve yaratıcı sanat dalları dahil birçok çepere olumlu bir şekilde dahil olmakta ve barış, insan hakları, çevresel sürdürülebilirlik ve iklimsel adalet gibi hususlarda önemli katkılar sağlamaktadır. Ergenler, kendi eğitim, kültür ve sosyal ağlarında giderek daha merkezi bir rol oynayan sosyal medya ortamlarında ileri öncüler olarak politik angajman ve hesap verebilirliğin denetlenmesi alanlarında büyük potansiyele sahiptir.

3. Çocuk Hakları Komitesi ergenlerin bu potansiyellerinin Taraf Devletlerin ergenlerin haklarını kullanmak için ihtiyaç duyduğu tedbirleri göz ardı etmesi ve gereken yatırımları yapmaması nedeniyle tehlike altına girdiğini gözlemlemektedir. Birçok ülkede politika yapımcıları bilgilendirebilmek, boşlukları belirlemek ve ergenler için gereken kaynakların ayrılmasını sağlamak üzere yaş, cinsiyet ve engellilik durumlarına göre sınıflandırılmış veriler mevcut bulunmamaktadır. Çocuklar veya gençlere yönelik tasarlanan genel politikalar genellikle ergenlerin çeşitliliği ve ihtiyaçlarına yanıt üretememekte olup bu nedenle ergenlerin haklarının hayata geçirilmesini sağlamak yetersiz kalmaktadır. Harekete geçilmemesi veya başarısız olunmasının maliyeti istenmeyecek derecede büyük olacaktır: ergenlik döneminde atılan duygusal güvenlik, sağlık, cinsellik, eğitim, beceri, dayanıklılık ve haklara ilişkin anlayışa dair temeller yalnızca ergenlerin bireysel gelişimini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda şimdinin ve geleceğin sosyal ve ekonomik gelişimi de kökten etkileyecektir.

4. Komite, mevcut genel yorumunda 2030 Sürdürülebilir Gelişim Gündemi bağlamında Devletlere çocukların ergenlik dönemindeki haklarının hayata geçirilmesini sağlamak üzere gereken tedbirler hakkında kılavuz bilgiler sağlamaktadır. Komite, insan hakları temelinde, ergenlerin haysiyet ve menfaatlerine saygı gösterilmesi, ergenlerin güçlendirilmesi, vatandaşlık ve kendi yaşamlarına katılım haklarına saygı duyulmasını da kapsayan ve en iyi sağlık, refah ve gelişimlerini yaygınlaştırmayı ve ayırım gözetilmeksizin tüm ergenlerin insan haklarının geliştirilmesi, korunması ve yerine getirilmesini hedefleyen bir yaklaşım sergilenmesinin önemini vurgulamaktadır.

5. Komite, ergenlik kavramının kolayca tarif edilemediğini kabul etmekle her çocuğun farklı yaşta ergenliğe girdiğinin farkındadır. Ergenlik erkek ve kız çocuklarında farklı yaşlarda görülmekte ve farklı beyin fonksiyonları farklı zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreci kişinin içinde yer aldığı bağlam ve çevre tarafından şekillendirilmektedir. Bu durum, ulusal yasalarda yetişkin faaliyetlerine başlama yaşı olarak farklı yaşların tanımlanması ve ergenlerden farklı kültürel beklentilerin tarif edilmesi veya uluslararası kuruluşlarca ergenlik için çok farklı yaş aralıklarının tespit edilmesinden de anlaşılabilir. Bu nedenle bu genel yorumda ergenliğin tanımı yapılmaya çalışılmayacak, bunun yerine, veri toplama faaliyetlerinde tutarlılık sağlanabilmesi adına 10 yaş ila 18inci yaş günü arasındaki çocukluk dönemine odaklanılacaktır¹.

¹ Bkz.: www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/en/.

6. Komite özellikle de sağlık ve gelişim, HIV/AIDS, kadın ve çocuklara zararlı uygulamaların ortadan kaldırılması, refakatsiz ve ayrı düşmüş çocuklar ve çocuk adalet sistemi alanlarında daha önce yayınlanan genel yorumlarının ergenlik konusuyla özellikle ilgili olduklarını gözlemlemektedir. Komite sosyal medya ve çocuk hakları alanlarındaki genel tartışmalardan çıkartılan tavsiyelerin ergenler için özellikle önemli olduğunu altını çizmektedir. İşbu genel yorum Sözleşmenin ergenler açısından bir bütün olarak nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiği hakkında bir genel görünüm sunmak adına hazırlanmış olup diğer genel yorumlar ve genel tartışmalar sonucu düzenlenmiş olan diğer belgelerle birlikte okunması gerekmektedir.

II. Hedefler

7. Bu genel yorumun hedefleri şunlardır:

(a) Ergenler için kapsamlı ve haklarının hayata geçirilebilmesine olanak sunan bir gelişim sağlanması için ihtiyaç duyulan mevzuat, politika ve hizmet düzenlemeleri hakkında Devletlere kılavuz bilgiler sunmak;

(b) Ergenliğin sağladığı fırsatlar ve ergenlikte karşılaşılan zorluklar konularında farkındalık yaratmak;

(c) Ergenlerin gelişen kapasitelerine saygı duyulması ile haklarının hayata geçirilmesinin neticeleri hakkındaki kavrayışı güçlendirmek;

(d) Ergenler için daha fazla görünürlük ve farkındalık sağlanması ve ergenlerin haklarından ömürleri boyunca yararlanabilmeleri için yapılacak yatırımlara ilişkin çabaları desteklemek.

III. Ergenlere odaklanılması gerekliliğinin gerekçeleri

8. Komite, giderek küreselleşen ve karmaşıklaşan dünyamızda ergenlerin haklarının hayata geçirilmesinin yaygınlaştırılması, olumlu ve ilerlemeye dayalı sosyal dönüşüme katkı sunma potansiyellerinin güçlendirilmesi ve çocukluktan yetişkinliğe geçerken karşılaştıkları zorluklarla başa çıkabilmelerinin sağlanması gibi ergenler üzerine odaklanılmasını gerektiren birçok sağlam gerekçe bulunduğunu taraf Devletlerin dikkatine sunar.

9. Ergenler çok hızlı şekilde gelişir. Ergenlik dönemindeki gelişimsel değişikliklerin önemi henüz yeterince anlaşılammıştır zira bunlar çok erken yıllarda meydana gelmektedir. Ergenlik, insan yaşamında eşsiz ve etkileri kalıcı bir aşama olup hızlı zihinsel ve bedensel gelişim, bilişsel yeteneklerde artış, buluş ve cinsel farkındalık başlangıcı, yeni yetenek, güç ve becerilerin ortaya çıkışı ile nitelendirilmektedir. Ergenler, bağımlı olma halinden daha otonom bir hale geçmekte olduklarından toplumdaki rolleri hakkında daha büyük beklentiler ve daha ciddi akran ilişkileriyle karşı karşıya kalmaktadır.

10. Çocuklar, onlu yaşlarında kendi aileleri ve kültürel tarihleriyle daha karmaşık etkileşimler içine girerek kendi bireysel ve toplumsal kimliklerini aramakta ve biçimlendirmekte olup kendilerini hem tekil olarak genellikle dil, sanat ve kültür yoluyla hem de akranlarıyla kurdukları ilişkileri üzerinden dışarıya karşı ifade etmeye başlamaktadır. Birçokları için bu süreç kendi çevrelerinde, önemli derecede bilgi edindikleri ve dijital çevreyle etkileşimlerinden doğrudan etkilendikleri bir süreçtir. Ergenler için kendi kimliklerini inşa ederek ifade etmeleri azınlık kültürden ana akım kültüre doğru bir yol çizdikleri son derece karmaşık bir süreçtir.

Ergenliğin yaşamın doğal akışında bir kesit olarak kabul edilmesi

11. Bütün çocuklar için çocukluk çağı boyunca en iyi gelişimi sağlayabilmek için hayatın her döneminin sonraki dönemler üzerindeki etkilerinin anlaşılabilir olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Ergenlik kendi başına çocukluğun değerli bir dönemini kapsamakta ama aynı zamanda hayattaki şansın iyileştirilmesinde kritik bir geçiş ve fırsatlar dönemidir. Çocuklukta erkenden ve olumlu müdahalelerde bulunulması küçük çocukların ergenliğe geçişlerinde en iyi gelişimin sağlanmasında yardımcı olmaktadır². Ancak, gençlerin haklarına yeterli dikkatin gösterilmemesi halinde yapılan yatırımların boşa gitmesi riski mevcuttur. Ayrıca ergenlik çağında ortaya çıkan olumlu ve destekleyici fırsatların erken çocukluk döneminde maruz kalınan zararların sonuçlarını dengelemek ve gelecekte karşılaşılabilecek zararları hafifletmek üzere direnç kazandırmak için kullanılması mümkündür. Komite bu nedenle yaşam seyri yaklaşımının önemini özellikle vurgulamaktadır.

Zorlayıcı çevresel faktörler

12. Ergenliğe erişmek bir dizi riske açık hale gelmek anlamına da gelebilmektedir. Bu riskler arasında madde kullanımı ve bağımlılığı, şiddet ve istismar, cinsel ve ekonomik suiistimal, kaçakçılık, göç, radikalleşme veya çete ya da silahlı gruplara katılmak da bulunmakta ve bu riskler dijital ortam tarafından takviye edilerek şiddetlenmektedir. Ergenler, yetişkinliğe yaklaştıkça fakirlik, eşitsizlik, ayrımcılık, iklim değişikliği ve çevresel bozulma, kentleşme ve göç, giderek yaşanan nüfus, okulda başarılı olmaya yönelik dayatmalar ve giderek yükselen insani krizler ve güvenlik sorunları dahil yerel ve küresel zorluklarla başa çıkmak için uygun eğitime ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. Giderek artan küresel göç sonucunda daha heterojen ve farklı etnik kökenleri barındıran topluluklarda büyümek aynı zamanda anlayış, tolerans ve birlikte yaşam becerileri açısından daha çok kabiliyet gerektirmektedir. Ergenlerin bu güçlükleri hafifletme veya bunlarla başa çıkma kapasitelerini arttırmak, ergenlerin dışlanması ve marjinalleşmesine yol açan toplumsal gerekçeleri ele almak, zorlayıcı ve sürekli değişen sosyal, ekonomik ve dijital ortamlarla mücadele edebilmeleri için donatmak üzere gereken tedbirlere yatırım yapılması gerekmektedir.

Sağlık riskleri dönemi

13. Ergenlik genellikle diğer yaş gruplarına göre daha düşük ölüm oranları gösterse de, ergenlik döneminde de hastalık ve hatta ölme riski bulunmaktadır. Çocuk doğurmak, güvensiz kürtaj, trafik kazaları, HIV dahil cinsel yolla bulaşan hastalıklar, adam yaralama, ruhsal sağlığın bozulması ve intihar gibi engellenebilir nedenler de sağlık riskleri arasında yer almakta ve bunların hepsi belirli davranışlarla ilişkili olup sektörler arası işbirliği gerektirmektedir.

IV. Sözleşmenin genel ilkeleri

14. Sözleşmenin genel ilkeleri uygulama süreçlerine nasıl yaklaşılması gerektiğine mercek tutarak ergenlikte çocuk haklarının hayata geçirilmesini temin etmek üzere gereken tedbirlerin belirlenmesinde rehber olmak üzere belirlenmiştir.

A. Gelişim hakkı

Olumlu ve bütüncül yaklaşım

15. Komite ergenliğe çocukluk döneminin olumlu bir gelişim aşaması olarak değer vermenin önemli olduğunu altını çizmektedir. Genel olarak yankı bulan ve ergenliği olumsuz bir yaklaşımla tarif ederek yalnızca sorunlara odaklanan dar yaklaşımları kaygıyla karşılar.

² Bkz.: Çocuk Hakları Komitesinin erken çocukluk döneminde çocuk hakları uygulamaları hakkında genel yorumu No: 7 (2005) paragraf 8.

Bu yaklaşımlar ergenlerin haklarını garanti altına almak üzere en iyi ortamların oluşturulması yönünde taahhütlerde bulunmak ve ergenlerin fiziksel, psikolojik, ruhsal, sosyal, duygusal, bilişsel, kültürel ve ekonomik kapasitelerinin gelişimini desteklemek yerine sorunlar ve hizmetlere odaklanmaktadır.

16. Devletler, devlet olmayan aktörlerle birlikte, bilfiil ergenlerle diyalog kurma ve onları da işe dahil etme yoluyla, ergenliğin hakiki değerini kabul eden, gelişmelerine yardımcı olacak tedbirleri ortaya koyan, ortaya çıkmakta olan kimliklerini, inançlarını, cinselliklerini ve fırsatlarını araştırabilmelerini, risklerle güvenlik arasında denge kurabilmelerini, bağımsız, bilgilendirilmiş ve olumlu kararlar alabilmeleri ve yaşam tercihlerini belirleyebilmelerini sağlayan ve yetişkinliğe başarılı bir şekilde geçmelerine olanak tanıyan ortamları yaygınlaştırmalıdır. Ergenlerin kendi hayatlarındaki güçlü yönleri geliştiren ve kendilerinin ve başkalarının hayatlarına katkılarını tanıyan ve aynı zamanda bu fırsatlara ket vuran engellere hitap eden bir yaklaşım gerekmektedir.

17. Ergenlerin dirençlerini ve sağlıklı gelişimlerini arttırdıkları bilinen etmenler arasında: (a) hayatlarındaki kilit konumda olan yetişkinlerle güçlü ilişkiler kurmak ve bunlardan destek görmek; (b) katılım ve karar verme mekanizmalarında yer alma fırsatları; (c) sorun çözme ve başa çıkma becerileri; (d) güvenli ve sağlıklı yerel çevre; (e) bireyselliğe saygı ve (f) arkadaşlık kurma ve sürdürme fırsatları bulunmaktadır. Komite ergenler için fiziksel ve ruhsal sağlıklarını sürdürme, riskli davranışlardan kaçınma, zıtlamalardan sonra toparlama, okulda başarı, tolerans gösterme, arkadaşlık kurma ve liderlik sergileme dahil böyle sosyal zenginlikler kurma ve bunlardan faydalanma fırsatlarının kendi haklarının hayata geçirilmesine katkı sağlama kapasitelerini arttıracığının altını çizmektedir.

Gelişen kapasitelere saygı gösterilmesi

18. Sözleşmenin 5. Maddesi çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın çocuğun gelişen becerilerine uygun şekilde davranmasını gerektirmektedir. Komite, gelişen kapasiteleri, çocukların kademeli olarak yetkinlik ve anlayış³ kazanması, sorumluluk alması ve haklarını kullanması için aracılık düzeylerini arttırması ve olgunlaştırma sürecini ele alan bir ilke olarak tanımlar. Komite bir çocuğun ne kadar çok şey öğrenip anlarsa ailesi tarafından kendisine yol gösterme ve yönlendirmeye o kadar az ihtiyaç duyacağı ve tedrici olarak eşitliğe ulaşılacağını ileri sürmüştür.⁴

19. Komite, artan düzeyde sorumluluk kullanma hakkının, Devletlerin koruma garanti etme yükümlülüklerini ortadan kaldırmadığını vurgular.⁵ Ailenin veya başka bir bakım ortamının korumalarının tedrici olması ile birlikte görece tecrübesizlik ve güçsüzlükle ergenlerin haklarının ihlali karşısında savunmasız kalmasına neden olabilir. Komite, ergenlerin potansiyel riskleri tespit edilmesi ve bunları hafifletecek programların geliştirilmesi ve uygulanmasına dahil edilmelerinin daha etkili bir koruma sağlayacağını vurgulamaktadır. Ergenler Duyulma hakkı, hak ihlallerine itiraz etme ve bunların giderilmesini talep etme haklarının güvence altına alınmasıyla, kendi korunmalarında tedricen aracılık etmeleri sağlanabilmektedir.

20. Ergenlerin kapasitelerinin gelişmesine saygı ile uygun koruma seviyelerine saygı arasında uygun bir denge sağlamaya çalışırken, karar alma sürecini etkileyen, ilgili risk düzeyi, sömürü potansiyeli, ergenlik gelişiminin anlaşılması, yetkinliğin ve anlayışın her alanda eşit derecede eşit derecede gelişmediğinin kabul edilmesi ve bireysel deneyim ve kapasitelerin takdir edilmesi dahil olmak üzere çeşitli faktörlere dikkat edilmelidir.

³ a.g.e. paragraf: 17.

⁴ Bkz.: Çocuk hakları hakkında genel yorum No 12 (2009), paragraf 84

⁵ Bkz.: örn. Sözleşme Madde 32 ila 39.

B. Ayrımcılık yapmama

21. Komite, ergenlik döneminde belirli etkileri olan ve bölümlü bir analizi ve hedefli, bütüncül önlemleri gerektiren çok sayıda ayrımcılık biçimi tanımlamıştır.⁶ Ergenliğin kendisi bilfiil bir ayrımcılık kaynağı olabilir. Bu süre zarfında, ergenler, durumlarının doğrudan bir sonucu olarak tehlikeli veya düşman muamelesi görebilmekte, hapsedilebilmekte, sömürülmekte veya şiddete maruz kalabilmektedir. Paradoksal olarak, aynı zamanda çoğu kez yetersiz ve yaşamları hakkında kararlar vermekten aciz olarak da görülürler. Komite, her ergen erkek ve kızın eşit saygı ve korumaya sahip olması, herhangi bir ergen grubuna karşı herhangi bir gerekçeyle her türlü doğrudan ve dolaylı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için kapsamlı, uygun ve olumlu adımlar atılması yönünde Devletlere çağrıda bulunmaktadır.⁷ Tüm farklı muamelelerin ayrımcılık olarak görülemeyeceği, bu farklılığın ölçütlerinin makul ve nesnel olması ve hedeflerinin Sözleşme uyarınca meşru bir amaca dayanması halinde ayrımcılık oluşmayacağı hatırlatılmaktadır.⁸

C. Çıkarların savunulması

22. Çocuğun kendi en iyi çıkarlarının birincil öneme haiz bir değerlendirme olarak göz önünde bulundurulması hakkı, hem bireysel hem de grup halinde çocuklar için geçerli temel bir hak olup, yorumlamaya ilişkin hukuki bir ilke ve genel bir prosedür teşkil etmektedir.⁹ Sözleşmenin, mevzuat, politika, ekonomik ve sosyal planlama, karar verme ve bütçe kararları gibi uygulamaya yönelik tüm tedbirlerinin ergenler dahil çocukların en iyi çıkarlarının ilgili tüm adımlarda birincil öncelik olarak değerlendirilmesini sağlaması gerekmektedir. Komite, çocukların en iyi çıkarlarının temel düşünce olarak kabul edilmesi hakkındaki 14 numaralı genel yorumu (2013) ışığında, çocuğun en iyi çıkarlarının belirlenmesinde, gelişen kapasiteleri¹⁰ ve çocuğun karakteristik özellikleri göz önünde bulundurulmalı ve çocuğun kendi görüşleri de hesaba katılmalıdır. Taraf devletlerin anlayış ve yetişkinliğe erişmekte olan ergenlerin görüşlerine yeterli ağırlık verilmesini sağlamaları gerekmektedir.

D. Sesini duyurma ve katılım hakkı

23. Taraf Devletler Sözleşmenin 12. Maddesi uyarınca ergenler için kendilerini ilgilendiren tüm konularda kendi yaşları ve olgunluklarına uygun olarak görüşlerini ifade etmelerini temin edecek tedbirler almalı ve örneğin kendi eğitim, sağlık, cinsellik, aile yaşamları veya idari ya da hukuki işlemlerine ilişkin kararlarda gereken ağırlığın verilmesini sağlamalıdır. Devletler ergenlerin okulda ve toplumda, yerel, ulusal ve uluslararası seviyede kendi hayatlarını etkileyen, tüm mevzuat, politika, hizmet ve programların geliştirilmesi, uygulanması ve denetimine dahil edilmelerini sağlamalıdır.¹¹ İnternet ortamı bu dahli geliştirmek ve güçlendirmek açısından son derece önemli fırsatlar açığa çıkmasını sağlamaktadır. Bu tedbirler, ergenler için güvenli ve ulaşılabilir şikâyet ve tazmin mekanizmalarını da içermelidir.

⁶ Bkz: www2.ohchr.org/english/issues/women/rapporteur/docs/15YearReviewofVAWMandate.pdf

⁷ Bkz: Sözleşmenin uygulanması genel tedbirleri hakkında genel yorum no 5 (2003), paragraf 12.

⁸ Bkz: Ayrımcılık yapılmamasına ilişkin İnsan Hakları Komitesi genel yorumu No 18 (1989) paragraf 147.

⁹ Bkz: Çocuk Hakları Komitesi çocuğun kendi en iyi çıkarlarının temel düşünce olarak alınması hakkına ilişkin genel yorumu no 14 (2013) paragraf 6.

¹⁰ Bkz: Genel yorum No 12, paragraflar 70-74 ve No 14, paragraflar 43-45

¹¹ Bkz: Genel yorum No 12 paragraf 27.

Bu mekanizmalarda ergenler tarafından ortaya konulan talepleri hükme bağlama yetkisi veya ücretsiz veya sübvansede edilmiş hukuk hizmetleri ve diğere gereken destekler de bulunmalıdır.

24. Komite katılımı siyasi ve sivil bir angajman aracı olarak vurgulamakta ve böylece ergenlerin haklarının hayata geçirilmesi için müzakere edebilecekleri ve savunabildikleri ve Devletleri sorumlu tutabileceği vurgulanmaktadır. Devletler, aktif vatandaşlığın gelişme aracı olarak siyasi katılım fırsatlarını artırmak için politikalar benimsemelidir. Ergenler akranlarıyla bağlantı kurabilir, siyasi süreçlerde bulunabilir ve bilinçli kararlar ve seçimler yapabilmek için temsiliyet duygusunu artırabilir ve bu nedenle dijital medya da dahil olmak üzere çeşitli araçlara katılabilecekleri kuruluşlar kurma konusunda desteklenmelidir. Devletler oylama yaşını 18 yaşın altına düşürmeye karar verirse ergenlerin vatandaşlık ve insan hakları eğitimi yoluyla aktif vatandaş rollerini anlamaları, kabul etmelerini ve yerine getirmeleri destek olmaya ve katılımlarını önleyecek ve engelleyecek yolları tespitte yönelik önlemlere yatırım yapmaları gerekmektedir.

25. Komite, yetişkinlerin ergenlerin katılma hakkına ilişkin anlayışlarının ve farkındalıklarının, ergenlerin bu hakkından yararlanabilmeleri için önem taşıdığı gözlemlenmekte ve Devletleri, özellikle ebeveynler ve bakıcılar, ergenlerle ve ergenler için çalışan profesyoneller, politika yapımcılar ve karar vericilere yönelik eğitim ve bilinçlendirme işlerine yatırım yapmalarını teşvik etmektedir. Yetişkinlerin rehberlik ve kolaylaştırıcı olmaları için destek verilmesi, ergenlerin kendi hayatları ve çevresindeki hayatları için daha fazla sorumluluk alabilmesi için gereklidir.

V. Özel dikkate muhtaç ergenler

26. Bazı ergenler özellikle ayrımcılık ve sosyal dışlama dahil çeşitli sorunlara ve haklarının ihlal edilmesi durumlarına maruz kalabilmektedir. Ergenlere yönelik mevzuat, politika ve programlarla alınan tüm tedbirlerin ilgili ergenlere ilişkin kesişen hak ihlalleri ve bileşik olumsuz etkileri göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Kızlar

27. Ergenlik çağında toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri daha fazla önem kazanmaktadır. Kızlara karşı ayrımcılık, eşitsizlik ve kalıp düşünce göstergeleri genellikle yoğunlaşmakta ve haklarının ciddi şekilde ihlal edilmesine neden olmaktadır. Bu ihlaller arasında zorunlu ve küçük yaşta evlilik, küçük yaşta gebelik, kadınların cinsel organlarının tahrip edilmesi, cinsiyete dayalı fiziksel, ruhsal ve cinsel şiddet, suiistimal, istismar ve insan kaçakçılığı yer almaktadır.¹² Kızlara toplumda daha düşük bir statü tanıyan kültürel normlar evede kapatılma, ikinci ve üçüncü kademe eğitime erişimin engellenmesi, boş zaman, spor, dinlenme ve gelir getirici faaliyet olanaklarının kısıtlanması, kültür ve sanat yaşamına katılımın olmaması, ağır ev işleri ve çocuk bakımına yönelik sorumluluklar atfedilmesi olasılıklarını arttırmaktadır. Birçok ülkede kızlarda erkeklere oranla daha düşük sağlık durumu ve hayattan memnun olma göstergeleri rapor edilmekte ve bu açıyla yaş ilerledikçe daha da büyümektedir.

28. Devletlerin sivil toplum, kadınlar ve erkekler, örfi ve dini liderler ve ergenlerin bizatihi kendileri dahil olmak üzere ile tüm ilgili paydaşlarla işbirliği halinde kızların güçlendirilmesi, ataerkil ve diğere zararlı toplumsal cinsiyet normları ve kalıp düşüncelerle mücadele edilebilmesi için ön alıcı tedbirlere yatırım yapması ve kızlara karşı doğrudan dolaylı ayrımcılığa karşı çıkılması için yasal reformlar yapılması gerekmektedir. Tüm yasalarda, politikalarda ve programlarda kızların haklarını erkek çocuklarla eşit temelde temin etmek üzere açık önlemlere yer verilmesi gerekmektedir.

¹² Bkz: A/HRC/26/22, paragraf 21.

Erkek Çocuklar

29. Erkeği şiddetle ve hakimiyetle ilişkilendiren geleneksel sertlik ve toplumsal cinsiyet normları erkek çocukların haklarını riske atabilmektedir. Bunlar arasında bir topluluğa kabul için zararlı ayinler, şiddete maruz kalma, çetelere, silahlı ve aşırı gruplara zorla katılım ve kaçakçılık yer almaktadır. Erkek çocukların fiziksel ve cinsel suiistimal ve istismar karşısında zarar görebilir olduklarının reddedilmesi aynı zamanda erkek çocuklarının cinsel sağlık bilgilerine, mal ve hizmetlere erişimlerinde yaygın ve ciddi engeller teşkil etmekte ve bunun sonucunda koruyucu hizmetlerin bulunmamasına neden olmaktadır.

30. Komite Devletleri bu tür hak ihlallerini gidermeye yönelik tedbir almaya davet eder ve erkek çocuklara karşı olumsuz algılarla mücadele etmeye, olumlu erkek algısını yaygınlaştırmaya, maçoluğa dayanan kültürel değerleri alt etmeye ve erkek çocukların karşılaştığı suiistimallerin toplumsal cinsiyete dayanan yönlerini tanıtmaya davet etmektedir. Devletler aynı zamanda erkek çocukları ile yetişkin erkekler ve kız çocukları ile yetişkin kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği elde edilmek üzere alınacak tüm tedbirlere dahil edilmesinin öneminin altını çizmektedir.

Engelli ergenler

31. Komite daha önce engelli birçok çocuğun karşılaştığı yaygın önyargı, dışlanma, toplumsal izolasyon ve ayrımcılık konularını vurgulamıştır.¹³ Engelli ergenler birçok Devlette genellikle diğer ergenlerin kullanabileceği fırsatlardan dışlanmaktadır. Toplumsal, kültürel ve dinsel yetişkinliğe geçiş törenlerine katılmaktan men edilebilmektedirler. Önemli bir kısmının orta öğretime veya yüksek öğrenime veya mesleki eğitime erişimi dolayısıyla gelecekte iş bulabilme ve yoksulluktan kurtulma için gerekli olan sosyal, eğitsel ve ekonomik becerilerin edinilmesi engellenmektedir. Cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili bilgilere ve hizmetlere erişimleri yaygın olarak engellenmiş ve haklarına doğrudan aykırı bir biçimde işkence ya da kötü muameleye kadar varabilecek şekillerde zorla kısırlaştırma ya da zorla düşük yaptırımlara maruz kalabilmektedirler.¹⁴ Engelli ergenler fiziksel ve cinsel şiddete, ve ayrıca çocuk yaşta ya da zorla evlendirilmeye son derece orantısız bir biçimde açık olup adalet ve tazminat haklarına erişimleri düzenli olarak engellenmektedir.¹⁵

32. Taraf Devletler bu engelleri ortadan kaldırmak, engelli çocuklara ilişkin eşit haklar temin etmek, tam katılımlarını sağlamak ve ergenlikten yetişkinliğe verimli şekilde geçebilmelerine olanak tanımak üzere, Sözleşmenin 23. Maddesi ve engelli çocuk haklarına ilişkin 9 numaralı genel yorumda (2006) yer alan tavsiyelere uygun tedbirler almalıdır. Buna ek olarak, engelli ergenlerin, onlarla ilgili tüm konularda aktif katılımlarını kolaylaştırmak için desteklenmiş karar alma fırsatları sağlanmalıdır.

Lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel ve interseks ergenler

33. Lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel ve interseks ergenler sıklıkla suiistimal ve istismar dahil eziyetlere, yaftalamaya, ayrımcılığa, zorbalığa, eğitim olanaklarından dışlanmaya ve aynı zamanda aile ve toplumsal destekten mahrum bırakılmaya veya cinsel ve üreme sağlığına ilişkin hizmet ve bilgilere erişimlerinin engellenmesine maruz kalmaktadır.¹⁶ Bazı aşırı örneklerde cinsel saldırı, tecavüz ve hatta ölümle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu deneyimler, düşük benlik saygısı, daha yüksek depresyon oranları, intihar ve evsizlik ile ilişkilendirilmiştir.¹⁷

13 Bkz: Engelli çocuk haklarına ilişkin genel yorum No 9 (2006), paragraflar 8-10

14 Bkz: A/RCH/22/53

15 Bkz: A/66/230 paragraflar 44-49

16 Bkz: Çocuk Hakları Komitesi ve diğer Birleşmiş Milletler ve bölgesel insan hakları mekanizmalarının 13 Mayıs 2015 Tarihli beyanı. Beyan şu adresten görülebilmektedir: www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15941&LangID=E

17 a.g.e.

34. Komite, tüm ergenlerin ifade özgürlüğüne, fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne, toplumsal cinsiyet kimliğine ve yeni gelişmekte olan özerkliklerine saygı duyma haklarını vurgulamaktadır. İnterseks ergenler üzerinde cinsel yönelimi değiştirmek üzere adına “tedavi” denilen zorunlu ameliyatlara ve uygulamaları kınamaktadır. Devletleri, bu tür uygulamaları ortadan kaldırmaya, cinsel yönelim, cinsel kimlik veya interseks statüsüne dayalı olarak bireyleri cezalandıran veya başka şekilde ayrımcı kılan tüm kanunları yürürlükten kaldırmaya ve bu gerekçelerle ayrımcılığı yasaklayan yasaları kabul etmeye çağırılmaktadır. Devletler, lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel ve interseks ergenleri her türlü şiddet, ayrımcılık veya zorbalığa karşı korumak için halkın bilincini arttırmak ve güvenlik ve destek tedbirleri uygulamak yoluyla etkili bir önlem almalıdır.

Azınlık ve yerli ergenler

35. Azınlık ve yerli gruplardan gelen ergenlerin kültürleri, değerleri ve dünya vizyonu için gösterilen yetersiz dikkat ve yetersiz ilgi, bu çocuklar için ayrımcılık, sosyal dışlanma, marjinalleştirme ve kamusal alanlardan dışlanmaya neden olabilir. Bu durum, azınlık ve yerli ergenlerin yoksulluk, sosyal adaletsizlik, zihinsel sağlık sorunları, orantısız yüksek intihar oranları, kötü eğitim çıktıları ve ceza adaleti sistemi içindeki yüksek tutukluluk hallerine karşı savunmasızlıklarını artırmaktadır.

36. Komite, Taraf Devletleri, özellikle ergen kız çocuklarının haklarına dikkat ederek, azınlık ve yerli topluluklardan gelen ergenlerin kültürel kimliklerinden yararlanmalarını ve kendi kültürlerinin güçlü yönlerini geliştirmelerini, aile ve topluluk hayatına aktif katkıda bulunmalarını sağlamak üzere destek önlemleri almaya davet eder. Devletler bunu gerçekleştirirken, yerli çocuklar ve Komite'nin Sözleşme hakları hakkındaki 11 numaralı genel yorumunda (2009) yer alan kapsamlı önerileri ele almalıdır.

VI. Genel uygulama tedbirleri

37. Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin genel tedbirler hakkındaki 5 numaralı genel yorum (2003) (madde: 4, 42 ve 44, paragraf 6) ve çocuk haklarının hayata geçirilmesi İçin kamu bütçesi düzenlenmesine ilişkin 19 numaralı genel Yorum (2016) (madde 4) uyarınca Komite, Taraf Devletlerin ergenlik çağındaki çocukların haklarının hayata geçirilmesi için bir yasal çerçeve oluşturmak üzere aşağıdaki tedbirleri alma yükümlülüklerini dikkate sunar. Ergenlerin kendilerinin deneyimi ve bakış açısı, aşağıdaki önlemlerin geliştirilmesinde tam olarak tanınmalı ve ciddiye alınmalıdır:

(a) Ergenlerin haklarını ihlal eden yapısal sosyal ve ekonomik nedenleri ele almak üzere, ergenlere özellikle odaklanan ve Sözleşmeye dayanan kapsamlı ve çok sektörlü ulusal stratejiler hazırlanması ve hükümet bakanlıkları arasında koordineli bir yaklaşımın temin edilmesi;

(b) Mevzuat, politika ve hizmetlerde ergenlerin haklarına saygı gösterilmesini temin etmek üzere uygulamaların denetlenmesi;

(c) Komite, ergenlerin hayatlarını görünür kılmak için yaş, cinsiyet, engellilik, etnisite ve sosyoekonomik koşullara göre asgari düzeyde ayrıştırılmış verilerin toplanması için Devletlerin ergenlerin haklarının uygulanmasında kaydedilen ilerlemeyi izleyecekleri ortak göstergeler üzerinde anlaşmalarını önermektedir;

(d) Rekabetçi harcama önceliklerini dengelemek ve yeterlilik, etkinlik, verimlilik ve eşitlik ilkelerini yerine getirirken ergenlerin usulüne uygun şekilde alınmasını sağlamak için şeffaf bütçe taahhütleri;

(e) Ergenlerle birlikte ve ergenler için çalışan profesyoneller için Sözleşme ve ilgili yükümlülükler hakkında ve özellikle de ergenlerle, ergenlerin gelişen kapasitelerine uygun olarak çalışılabilmesi için gereken niteliklere odaklanılan eğitimler verilmesi;

(f) Çocuk hakları ile bunların nasıl hayata geçirileceğine ilişkin erişilebilir bilgilerin başka yollarla birlikte, okul müfredatı, dijital medya da dahil olmak üzere medya ve kamuya açık bilgilendirme materyalleri yoluyla yayılması ve marjinalleşmiş durumda olan ergenlere ulaşmaya özen gösterilmesi.

VII. Çocuğun tanımı

38. Sözleşme her türlü toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığı yasaklamakta ve kız ve erkek çocuklar için eşit yaş sınırları uygulanmasını gerektirmektedir.

39. Devletler, ergenlerin hayatlarını etkileyen kararlar için artan bir sorumluluk alma hakkını tanıyan yasaları gözden geçirmeli veya tanıtmalıdır. Komite, Devletlerin koruma hakkıyla, en iyi menfaat ilkesiyle ve ergenlerin kapasitelerinin gelişmesine saygı ile uyumlu asgari yasal yaş sınırlar getirmesini tavsiye etmektedir. Örneğin, yaş sınırları, sağlık hizmetleri veya tedavisi, evlatlık edinme izni, isim değişikliği veya aile mahkemelerine yapılan başvurularda karar alma hakkını tanımalıdır. Her durumda, bu minimum yaşın altındaki her çocuğun rıza göstermeye veya reddetme hakkına sahip olmak için yeterli anlayışı gösterebilme hakkı tanınmalıdır. Tıbbi müdahale ve tedavilerde ebeveyn veya vasinin onaylayıp onaylamadığına bakılmaksızın ergenlerin gönüllü ve bilgilendirilmiş onamları alınmalıdır. Ergenlerin önleyici ya da zamana duyarlı cinsel sağlık ve üreme sağlığı ürün ve hizmetlerini aramaya ve bunlara erişmeye yetkili olduğunu gösteren yasal bir düzenleme yapılması da göz önünde bulundurulmalıdır. Komite, tüm ergenlerin, ebeveynin veya vasinin izni aranmaksızın, yaşa bakılmadan gizli tıbbi danışma ve tavsiyeye erişim hakkı olduğunu vurgular. Bu, tıbbi onay verme hakkından farklıdır ve herhangi bir yaş sınırı taşımamalıdır.¹⁸

40. Komite, Taraf Devletlere, 18 yaşına kadar olan kişilerin her türlü sömürü ve istismardan sürekli korunma hakkına sahip olduğunu tanıma yükümlülüklerini hatırlatır. İlişkili risk ve zarar derecesi göz önünde bulundurarak, evlilik, silahlı kuvvetlerle işe alma, tehlikeli veya sömürücü çalışmalarda bulunma ve alkol ve tütün satın alımı ve tüketilmesi için asgari yaş sınırınının 18 yıl olması gerektiğini teyit eder. Taraf Devletler koruma ve gelişen kapasiteleri dengeleme gereğini dikkate almalı ve cinsel rıza için yasal yaş sınırı belirlenirken kabul edilebilir bir asgari yaş tanımlamalıdır. Devletler, benzer yaştaki ergenleri fiilen karşılıklı rızaya dayalı ve suiistimal içermeyen cinsel aktiviteleri suç saymaktan kaçınmalıdır.

VIII. Vatandaşlık hak ve özgürlükleri

Doğum kayıtlarının olması

41. Doğum kayıtlarının olmaması, temel hizmetlerden mahrum kalınması, uyrukluğunun kanıtlanması veya kimlik belgesi alınmaması, sömürülme veya kaçakçılığa maruz kalma riskinin artması, ceza hukuku ve göç sisteminde gerekli güvenlik önlemlerinin bulunmaması ve küçük yaşta zorla silahlı kuvvetlere alınma gibi ergenlik döneminde önemli ilave karmaşıklıklara neden olabilir. Doğumda veya sonrasında kayıt altına alınmamış ergenlere ücretsiz doğum belgeleri ve sicil kaydı verilmelidir.

¹⁸ Bkz: genel yorum No 12, paragraf 101.

İfade özgürlüğü

42. Sözleşmenin 13. Maddesi çocukların ifade özgürlüğü hakkına sahip olduğunu ve bu hakkın kullanılmasının sadece madde 13 (2) 'de belirtilen kısıtlamalara tabi olabileceğini onaylamaktadır. Velilerin ve bakıcıların, ergenlerin gelişen kapasiteleri doğrultusunda uygun rehberlik sağlama yükümlülüğü ergenlerin ifade özgürlüğü haklarına müdahale edemez. Ergenlerin, bilgi, fikir edinme ve konuşma, yazılı ve sözlü dil, sözlü olmayan ifadeler, görseller ve sanatsal nesnelere dahil bu bilgi ve fikirleri yayma hakları vardır. İfade araçları, örneğin kitaplar, gazeteler, broşürler, afişler, afişler, sayısal ve görsel-işitsel medyanın yanı sıra elbise ve kişisel stilleri de içermektedir.

Din özgürlüğü

43. Komite, Üye Devletleri, Sözleşmenin çocukların din özgürlüğünü vurgulayan ve ebeveynler ile vasilerin çocuğun değişen becerilerine uygun şekilde yönlendirme hakkını kabul eden 14. Maddesine karşı her türlü ön koşulları ortadan kaldırmaya davet eder (ayrıca bkz. Madde 5). Diğer bir deyişle, din özgürlüğü hakkını kullanan ebeveyn değil çocuktur ve çocuk ergenlik boyunca seçim hakkının kullanımında giderek artan etkin bir rol kazandıkça ebeveynin rolünün giderek azalması gerekmektedir. Din özgürlüğü, okullarda ve diğer kurumlarda saygı görmeli ve dini eğitim derslerine katılım tercihi açısından dini inançlar nedeniyle her türlü ayrımcılık yasaklanmalıdır.¹⁹

Örgütlenme özgürlüğü

44. Ergenler akranları ile birlikte giderek artan bir şekilde vakit geçirmeyi ister ve buna ihtiyaç duyar. Bu ilişkinin yararları yalnızca sosyal faydalar olmakla kalmaz ancak aynı zamanda başarılı ilişki kurma, iş bulma ve toplumsal katılım için elzem olan yeteneklere de katkıda bulunmakta ve diğer şeylerin yanında duygusal okuryazarlık, aidiyet duygusu, anlaşmazlıkların giderilmesi ve güvenin ve samimiyetin güçlendirilmesi gibi beceriler de inşa eder. Akranlarıyla bir arada olmak ergen gelişiminde önemli bir yapı taşıdır. Bu yapı taşına okulda ve öğrenme ortamlarında, dinlenme ve kültürel faaliyetlerde, sosyal, sivil, dini ve siyasi angajmanlarda değer verilmesi ve tanınması gereklidir.

45. Devletler Sözleşme Madde 15 (2)'de yer alan kısıtlamalara tabi olmak kaydıyla ergenlerin örgütlenme ve barışçıl şekilde toplanma hakkına tüm biçimleriyle saygı gösterilmesini kız ve erkek çocuklar için güvenli alanlar sağlanması dahil olmak üzere temin etmelidir. Ergenlerin okul içinde ve dışında kendi dernek, kulüp, örgüt, parlamento ve forumlarını kurmaları, çevrimiçi ağlar oluşturmalarını, siyasi partilere katılmalarını ve mevcut ya da kendi kuracakları sendikalara üye olmalarını sağlamak üzere yasal düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Ergenlerin, özellikle de sıklıkla cinsiyet temelli tehdit ve şiddetle karşı karşıya kalan kızların insan hakları savunucularını korumak üzere tedbirler alınmalıdır.

Özel hayatın gizliliği ve mahremiyet

46. Özel hayatın gizliliği ergenlikte giderek artan bir önem kazanan bir haktır. Komite örneğin gizli tıbbi tavsiyeler; kurum ve kuruluşlarda ergenlerin eşyaları için yer ayrılması; yazışma ve diğer iletişimlerine dair aile içinde veya diğer bakım şekillerinde ve ayrıca suça ilişkin mahkemelere dahil olan ergenler hakkındaki mahremiyet ihlallerine dair kaygılarını tekrar tekrar ortaya koymuş bulunmaktadır.²⁰

¹⁹ Bkz. Örneğin CRC/C/15/Add. 194, paragraflar 32 ve 33, ile CRC/C/15/Add. 181,

²⁰ Bkz.: Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF), *Çocuk Hakları Sözleşmesi Uygulama Kılavuzu* (2007), sf 203-211. Bu kılavuzu aşağıdaki linkten indirebilirsiniz:

www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child_Part_1_of_3.pdf.

Mahremiyet hakkı ayrıca ergenleri sağlık, eğitim, çocuk bakımı ve koruma hizmetleri ile adalet sistemlerinde kendileri hakkında tutulan kayıtlara erişim hakkını da içermektedir. Bu tür bilgiler yalnızca uygun süreçler ve işlem teminatlarına uygun olarak ve yalnızca edinmesi ve kullanması yasalarca yetkili kılınmış bireyler tarafından erişilebilir olmalıdır.²¹ Devletler, ergenlerle diyalog kurmak yoluyla dijital ortam ve verilerin ticari ve diğer kuruluşlar tarafından kullanılması dahil gizliliğin ihlal edildiği yerleri tespit etmelidirler. Devletler, gelişen kapasiteleri ile uyumlu olarak verilerin ve yetişkinlerin mahremiyetlerinin güçlendirilmesi ve saygının korunması için gerekli tüm önlemleri almalıdır.

Bilgi hakkı

47. Bilgiye erişim her medyayı kapsar, ancak ergenlerin giderek artan bir şekilde mobil teknolojiyi kullandıkları ve sosyal ve dijital medya birincil iletişim, bilgi alma, oluşturma ve yaygınlaştırma aracı haline geldiği için dijital ortama özel dikkat gösterilmesi gerekmektedir. Ergenler, diğerler başka şeylerin yanı sıra kimliğini keşfetmek, öğrenmek, katılmak, fikir ifade etmek, oynamak, sosyalleşmek, politik olarak meşgul olmak ve istihdam olanaklarını keşfetmek için çevrimiçi ortamı kullanmaktadır. Buna ek olarak, İnternet, çevrimiçi sağlık bilgisi, koruyucu destek ve tavsiye ve danışma kaynaklarına erişme fırsatları sağlayabilmekte olup Devletler tarafından ergenlerle iletişim kurma ve bunlarla etkileşimde bulunma aracı olarak kullanılabilir. İlgili bilgilere erişme olanağı eşitlik üzerinde önemli bir olumlu etki yaratabilir. 1996 ve 2014 yıllarında medyayla ilgili genel tartışmaların yapıldığı günlerde ortaya çıkan öneriler ergenlik çağındakiler için özel bir karşılığa sahiptir.²² Devlet, engelli ergenler için erişilebilir formatların geliştirilmesi de dahil olmak üzere, tüm ergenlerin ayrımcılık yapmaksızın farklı medya ve destek biçimlerine erişmesini ve dijital vatandaşlığa eşit erişimin teşvik edilmesini sağlamak üzere önlemler almalıdır. Ergenlerin dijital, bilgi ve medya ve sosyal okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesini sağlamaya yönelik eğitim, temel eğitim müfredatının bir parçası haline gelmelidir.²³

48. Dijital ortam, ergenleri çevrimiçi dolandırıcılık, şiddet ve nefret dolu konuşma, kızlara ve lezbiyenlere karşı cinsiyetçi konuşma, eşcinsel, biseksüel, transseksüel ve inter-seks ergenlere, siber zorbalığa, cinsel sömürüye el koyma, ticaret ve çocuk pornografisi, silahlı veya aşırı gruplarca hedef alınma gibi aşırı risklere maruz bırakabilir. Ancak bu, ergenlerin dijital ortama erişimini kısıtlamamalıdır. Bunun yerine, çevrimiçi riskler ve bunlara karşı güvenlik stratejilerini de içerecek şekilde dijital okuryazarlık, çevrimiçi kötüye kullanımla ve mücadele etme ve cezasız kalmaya karşı mücadele etmek için mevzuat ve yasa uygulayıcı mekanizmaların güçlendirilmesi ve çocuklarla çalışan ebeveynleri ve profesyonelleri eğitmek de dahil, bütünsel stratejilerle ergenlerin güvenliği geliştirilmelidir. Devletler, ergenlerin çevrimiçi güvenliği teşvik etmeye yönelik inisiyatiflerin tasarımında ve uygulanmasında akran danışmanlığı da dahil olmak üzere aktif katılımlarını sağlamaya davet edilmektedir. Önleme ve koruma ile yardım ve desteğin bulunması konularında teknolojik çözümlerin geliştirilmesi için yatırıma ihtiyaç bulunmaktadır. Devletler, dijital medya ve bilgi ve iletişim teknolojisi kullanırken çocuk haklarına ilişkin risklerin etkisini belirlemek, önlemek ve hafifletmek amacıyla özel işletmelerin çocuk hakları durum tespit sürecini üstlenmelerini sağlamaları teşvik edilmektedir.

21

Bkz. Mahremiyet hakkına ilişkin İnsan Hakları Komitesinin genel yorumu No 16 (1988), paragraflar 2-4.

22

2014 tartışmaları için bkz.: www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf
1996 tartışmaları için bkz.:

www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/Recommendations/Recommendations1996.pdf.

23

Bkz.: www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf, paragraf 95.

IX. Çocuklara karşı şiddet

Her türlü şiddete karşı koruma

49. Komite, çocukların her türlü şiddetten uzak durma hakkına ilişkin 13 numaralı genel yorumda (2011) ve her türlü ortamda bedensel cezalandırmaların yasaklanması dahil her türlü şiddeti sona erdirmek ve her türlü zararlı uygulamayı dönüştürerek sonlandırmak için kapsamlı idari, mevzuat ve sosyal ve eğitimsel önlemler hakkındaki 18 numaralı (2014) genel yorumda yer verilen tavsiyeleri Üye Devletlerin dikkatine sunar. Taraf Devletlerin, önleme ve rehabilitasyon ile ergen mağdurların toplumsal yeniden bütünleşmesi üzerine kurumsal programların ölçeklendirilmesi için daha fazla fırsat yaratmaları gerekmektedir. Komite, şiddet mağdurlarına yönelik önleme stratejileri ve koruyucu yanıtların geliştirilmesine ergenlerin dahil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

X. Aile ortamı ve alternatif bakım

Ebeveyn ve bakımdan sorumlulara destek

50. Çocukların güvenliği, duygusal istikrar, teşvik ve koruma sağlayan ebeveynler ve bakım sorumlularının rolü ergenlik boyunca önemini korumaktadır. Komite, Devletlerin ebeveynleri ve bakımdan sorumlu kişilere gereken desteğin sağlanmasına (Sözleşme Madde 18 (2) ve (3)) ve en iyi gelişim için gereken destek ve yaşam şartlarını sağlamakta ebeveynlere destek olunmasına yönelik (Madde 27 (2)) yükümlülüklerinin ergen ebeveynleri için de aynı şekilde uygulanması gerektiğinin altını çizmektedir. Bu destek, ergenlerin haklarına ve gelişen kapasitelerine ve kendi hayatlarına yaptıkları katkıya saygı göstermelidir. Devletler, geleneksel değerler adına şiddete tolerans göstermemeli ya da bunlara kayıtsız kalmamalı, aile ortamlarında eşit olmayan güç ilişkilerini güçlendirmemeli ve bu yolla ergenlerin temel haklarından yararlanma imkânından yoksun bırakılmasına neden olmamalıdır.

51. Komite, Taraf Devletlerin dikkatini ergenlerin yaşadığı, dijital çağ ve küreselleşme ile karakterize edilen aileler ile ebeveynlerinin veya bakıcılarının büyüdüğü ortamlar arasındaki büyüyen bölünmenin önemine çekmektedir. Ergenler, nesiller arasında anlayışı engelleyebilecek, ebeveyn veya topluluk değerleri tarafından denetlenmeyen ya da düzenlenmeyen küresel bir ticari dünyadan kaçınılmaz olarak etkilenmektedirler. Bu değişen bağlam, ebeveynlerin ve bakıcıların ergenlerle etkili bir iletişim kurma ve hayatlarının güncel gerçeklerini göz önünde bulunduran bir biçimde yönlendirme ve kılavuzluk etme kapasitelerinin zorlamaktadır. Komite, Devletlerin deneyimlerin kuşaklar arası farklılığını gidermek için ergenler, aileleri ve bakıcıları ile rehberlik, yardım, eğitim ve desteğin yapısına ilişkin araştırma yapmalarını tavsiye etmektedir.

Alternatif bakımdaki ergenler

52. Büyük kurumlarda uzun vadeli veya koruyucu aile ya da küçük gruplarda bakım gibi alternatif şekillerde bakım altında olan ergenler için olumsuz sonuçlar elde edildiğini gösteren önemli kanıtlar mevcuttur. Bu ergenlerin eğitim düzeyi ve sosyal refaha bağımlılıkları daha düşük olup evsizlik, hapis, istenmeyen gebelik, küçük yaşta doğum, madde kullanımı, kişisel yaralanma ve intihar riski daha yüksektir. Alternatif bakıma tabi ergenler genellikle, 16-18 yaşlarına girdiklerinde bu bakımdan ayrılmakta ve herhangi bir destek sistemi veya korunma olmadığından ve kendilerini korumak için gereken beceri ve olanaklara erişmek için herhangi bir şans verilmediğinden cinsel istismar ve

²⁴ Bkz: A/HRC/32/32.

sömürü, kaçakçılık ve şiddete karşı savunmasız kalmaktadırlar. Engelli kişilerin toplum yaşamında yer almaları genellikle engellenmekte ve yetişkin bakım kurumlarına nakledilmekte olup burada sürekli hak ihlallerine maruz kalabilmektedirler.

53. Devletler, alternatif bakım altında da ergenlik çağını desteklemeye daha fazla gayret sarf etmelidirler. Evlatlık ve küçük grup evleri arasındaki tercih, ayrımcılığa karşı koymak, ergenlerin bireysel durumlarının düzenli olarak gözden geçirilmesini sağlamak, eğitimlerini desteklemek, onları etkileyen süreçlerde gerçek bir ses çıkarmak ve çoklu hamle yapmaktan kaçınmak için gerekli tedbirlerle tamamlanmalıdır. Devletler çocuk yurtlarına almanın yalnızca son çare olarak kullanılmasını sağlamaya ve yurtlarda kalan çocukların uygun şekilde korunması için gizli şikayet mekanizmaları ve adalet uygulamaları dahil gereken önlemleri almaya davet edilmektedir. Devletler aynı zamanda alternatif bakımda yaşayan ergenlerin bağımsızlığını destekleyecek ve yaşam şanslarını artıracak tedbirleri almalı ve bu bakımdan ayrılmaya yetecek kadar büyüdüklerinde karşılaşılabilecekleri belirli açıkları ve güven sorunlarını ele almalıdır.

54. Alternatif bakımdan ayrılan ergenler, geçişe hazırlanmada, iş olanaklarına kavuşmada, barınma ve psikolojik destek hususlarında, en iyi çıkarlarına uyması halinde aileleriyle rehabilitasyona katılmada ve Alternatif Çocuk Bakımı Kılavuzunda yer alan hükümlere uygun olarak bakım sonrası hizmetlere erişimde desteğe ihtiyaç duyar.²⁵

Ergenlerin reisi olduğu aileler

55. Doğrudan kendileri anne ya da baba olduklarından veya kendi anne veya babaları kayıp, kaçak veya ölü olduğundan çok büyük miktarda ergen aile reisliğini üstlenmektedir. Sözleşmenin 24. ve 27. maddeleri, ergen anne babalara ve bakıcılara, çocuk sağlığı, beslenmesi ve emzirmesi ile ilgili temel bilgi ve sorumlu oldukları çocuklara yönelik sorumluluklarını yerine getirmede onlara yardımcı olmak için gerektiğinde maddi yardım, yiyecek, giysi ve barınma da dahil olacak şekilde gerekli desteğin sağlanmasını gerektirmektedir. Ergen bakıcılarının eğitim, oyun ve katılım haklarını kullanabilmeleri için ekstra desteğe ihtiyaçları vardır. Özellikle, Devletler, yaşam döngüsünün kilit aşamalarında sosyal koruma müdahalelerini uygulamalı ve ergen bakıcıların özel gereksinimlerine cevap vermelidir.

XI. Temel sağlık ve refah

Sağlık hizmeti

56. Sağlık hizmetleri, nadiren ergenlerin spesifik sağlık gereksinimlerini karşılamak üzere tasarlanmış olup; bu sorun yaş, cinsiyet ve engelliliğe göre ayrılmış demografik ve epidemiyolojik veriler ve istatistiklerin eksikliği ile daha da büyümektedir. Ergenler yardım aradığında, genellikle yasal ve mali engeller, ayrımcılık, mahremiyet ve saygı eksikliği, şiddet ve istismar, damgalanma ve sağlık bakım personelinin ön yargılarıyla karşılaşmaktadır.

57. Ergenlerin sağlık durumları genel olarak, birey, akran, aile, okul, toplum ve toplumsal düzeylerde davranış ve eylemin aracılık ettiği sosyal ve ekonomik belirleyicilerin ve yapısal eşitsizliklerin bir sonucudur. Buna göre, Taraf Devletler, ergenlerle birlikte, geleceğin kapsamlı sağlık politikaları, programları ve halk sağlığı stratejilerinin temelini oluşturmak üzere, ergenlik çağındaki sağlık sorunlarının nitelik ve kapsamı ve hizmetlere erişimde karşılaştıkları sorunlar konularında çok taraflı ve kapsamlı incelemeler yapmalıdır.

²⁵ 64/142 sayılı Genel Kurul Kararı eki. Ayrıca bkz.: Çocuk Hakları Komitesi genel yorumu no 9.

58. İntihar, kendine zarar verme, yeme bozukluğu ve depresyon gibi zihinsel sağlık ve psikososyal sorunlar, ergenlerin, özellikle savunmasız gruplar arasındaki hastalık, morbidite ve mortalitenin başlıca nedenidir.²⁶ Bu tür sorunlar, genetik, biyolojik, kişilik ve çevresel nedenlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan komplikasyonlardan doğarak örneğin çatışma, yerinden olma, ayrımcılık, zorbalık ve sosyal dışlanma, ile dış görünüş ve “mükemmeliyet” kültürü gibi baskılarla daha da kötüleşmektedir. Esneklik ve sağlıklı gelişimi yaygınlaştırdığı ve ruhsal sağlığı koruduğu bilinen faktörler arasında kilit erişkinlerle güçlü ilişkiler kurulması ve destek görülmesi, olumlu rol modelleri, uygun bir yaşam standardı, kaliteli orta öğretime erişim, şiddet ve ayrımcılığa maruz kalmama, etki ve karar verme mekanizmalarına katılım fırsatları, zihinsel sağlık bilinci, problem çözme ve başa çıkma becerileri ve güvenli ve sağlıklı yerel ortamlar yer almaktadır. Komite, Devletlerin ilaçlara aşırı bağımlı ve kurumlarda kalmayı ön gören bir yaklaşımdan ziyade kamu sağlığına ve psikososyal desteğe dayalı bir yaklaşım benimsemeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Entegre bir ergen ruh sağlığı sistemi yoluyla, ebeveyn, akran, akrabalar ve okulların da dahil edildiği, eğitilmiş kişilerce destek ve yardım sağlanmasının ön görüldüğü kapsamlı bir yanıt üretilmesi gerekmektedir.²⁷

59. Komite, Devletleri ergenler için kapsamlı ve toplumsal cinsiyet – cinsel hassasiyete dayalı cinsel ve üreme sağlığı politikaları kabul etmeye davet ederken, ergenlerin bu bilgilere, mallar ve hizmetlere eşit erişiminin sağlanmamasının ayrımcılık niteliğine girdiğini vurgulamaktadır.²⁸ Bu tür hizmetlere erişimin olmaması, ergen kızların gebelik ve doğumda ölüme ya da ciddi veya ömür boyu sakatlık riskine en çok maruz kalan grup olmalarına katkıda bulunmaktadır. Tüm ergenler, aile planlaması, acil gebelikten korunma yöntemleri dahil gebelikten korunma, cinsel yoldan bulaşan enfeksiyonların önlenmesi, bakımı ve tedavisi, danışmanlık, gebelik öncesi bakım, ana sağlığı hizmetleri ve adet hijyeni dahil hem çevrimiçi hem de şahsen erişilebilen serbest, gizli, ergenlere duyarlı ve ayırım gözetmeyen cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine, bilgilere ve eğitimine erişebilir olmalıdır.

60. Cinsiyete ve üreme sağlığına ve haklara ilişkin mallar, bilgi ve danışma için örneğin üçüncü taraf rızası veya yetkisi ön koşulları gibi herhangi bir engel bulunmamalıdır. Buna ek olarak, bu hizmetlere erişimde örneğin ergen kızlar, engelli kızlar, lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel ve interseks ergenler tarafından hissedilen damgalanma ve korku gibi engellerin ortadan kaldırılması için özel çaba sarf edilmelidir. Komite, Devletleri, kürtaj yasalarını kaldırarak kız çocuklarının güvenli kürtaja ve kürtaj sonrası hizmetlere erişmelerini sağlamaya, kendi mevzuatlarını gebe ergenlerin en iyi çıkarlarını temin edecek şekilde gözden geçirmeye ve bunların kürtaja ilişkin görüş ve fikirlerinin daima duyularak saygıyla karşılanmasını sağlamaya çağırılmaktadır.

61. Bilimsel kanıtlara ve insan hakları standartlarına dayanan, yaşa uygun, kapsamlı ve kapsayıcı cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitimi, ergenlerle birlikte geliştirilerek zorunlu okul müfredatının bir parçası olmalı ve okul dışı ergenlere de ulaştırılmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsel çeşitlilik, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakları, sorumlu ebeveynlik ve cinsel davranışlar ve şiddetin önlenmesine, ayrıca erken gebelik ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların önlenmesi hususlarına dikkat edilmelidir. Bilgi tüm ergenlerin, özellikle de engelli ergenlerin erişebileceği şekilde alternatif formatlarda sunulmalıdır.

26 Bkz.: Çocuğun en yüksek sağlık standardından faydalanma hakkı konusundaki genel yorum no: 15 (2013), paragraf 38.

27 Bkz.: A/HRC/32/32.

28 Bkz.: Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin, ekonomik, sosyal ve kültürel ayrımcılığa karşı genel yorumu No: 20 (2009), paragraf 29.

HIV / AIDS

62. AIDS yüzünden ölüm vakalarının arttığı tek yaş grubu ergenlik çağıdır.²⁹ Ergenler antiretroviral tedaviye erişimde ve tedavide kalmakta güçlüklerle karşılaşabilmekte; HIV ile ilgili hizmetlere, erişmek için vasilerin rızası gerekmekte olup diğer engeller arasında ifşa ve damgalanma yer almaktadır. Ergen kızlar orantısız olarak etkilenmekte olup yeni enfeksiyonların üçte ikisi bu grupta görülmektedir. Para, mal veya iyilik karşılığında seks yapan, uyuşturucu enjekte eden lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel ergenler de yüksek HIV enfeksiyonu riski altındadır.

63. Komite, Devletleri ergenlerin farklı gerçeklerini tanımaya ve gizli HIV testi ve danışmanlık hizmetlerine ve eğitimli personel tarafından mahremiyet ve ayrımcılık yapılmama haklarına tam saygı duyan kanıt temelli HIV önleme ve tedavi programlarına erişimlerini sağlamaya davet etmektedir. Sağlık hizmetleri HIV ile ilgili bilgi, test ve teşhis içermelidir; bunlar arasında gebeliğin önlenmesi ve prezervatif kullanımı hakkında bilgi; HIV / AIDS'in tedavisi ve tedavisi için antiretroviral ve diğer ilaçlar ve ilgili teknolojiler de dahil olmak üzere bakım ve tedavi; uygun beslenme tavsiyeleri; manevi ve psikososyal destek; ve aile, toplum ve ev merkezli bakım yer almaktadır. HIV virüsünün istemsiz bulaştırılmasını suç sayan mevzuat ve kişinin HIV durumunun ifşa edilmemesi hususlarının gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Ergenlerde uyuşturucu kullanımı

64. Ergenlerin yetişkinlere kıyasla uyuşturucu kullanımına başlamaları daha olasıdır ve uyuşturucuya bağlı bir zarara daha fazla maruz kalabilir ve ergenlik döneminde başlatılan uyuşturucu kullanımı çok daha fazla bağımlılığa neden olur. Uyuşturucuya bağlı en büyük zararlar karşı karşıya kalanlar, sokak koşullarında olan, okula gitmeyen, travma, aile çöküşü veya istismar öyküsü olan veya istismarcı ya da uyuşturucu bağımlılığı ile mücadele eden ailelerle yaşayan ergenlerdir. Taraf Devletler, ergenleri uyuşturucu ve psicotropik maddelerin yasadışı kullanımına karşı korumakla yükümlüdür. Taraf Devletler, ergenlerin bu maddelerin yanı sıra tütün, alkol ve çözücüler kullanımına ilişkin sağlıkla ilgili sağlık hakkını sağlamalı ve ayrımcılık yapmaksızın ve yeterli bütçe ayırarak önleme, zarar azaltma ve bağımlılık tedavi hizmetlerini yerine getirmelidir. Ergenlerle bağlantılı cezalandırıcı ya da baskılayıcı uyuşturucu kullanım politikaları memnuniyetle karşılanmaktadır.³⁰ Ergenlere, madde kullanımından kaynaklanan zararı önleme ve en aza indirmeyi amaçlayan bilimsel kanıtlara dayalı doğru ve tarafsız bilgiler de verilmelidir.

Yaralanmalar ve güvenli bir ortam

65. İstenmeyen yaralanmalar veya şiddetten kaynaklı yaralanmalar ergenler arasında önde gelen ölüm ve sakatlık nedenidir. Kasıtsız yaralanmaların çoğu trafik kazaları, boğulma, yanma, düşme ve zehirlenmeden kaynaklanmaktadır. Riskleri azaltmak için Taraf Devletler, koruyucu ekipman kullanımını gerektiren mevzuatı, alkollü ve alkolsüz içecek kullanırken araç kullanma politikalarını, eğitim programları, beceri geliştirme ve davranış değişikliği, çevreye adaptasyonlar ve bakımı sağlayan programları, yaralıları için rehabilitasyon hizmetleri içeren çok sektörlü stratejiler geliştirmelidir.

Yeterli yaşam standardı

66. Yoksulluk ergenlik döneminde derin etkilere sahiptir ve bazen aşırı stres ve güvensizlik ve sosyal ve politik dışlanmaya yol açmaktadır. Ergenlerde ekonomik zorlukları gidermek için uygulanan veya kabul edilen strateji, okuldan ayrılma, çocuk sahibi

29 Bkz.: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112750/1/WHO_FWC_MCA_14.05_eng.pdf?ua=1, p. 3.

30 Bkz.: A/HRC/32/32.

olma veya zorla evlendirme, cinsel istismar, kaçakçılık, tehlikeli veya sömürücü iş veya eğitimi engelleyen çalışma, bir çeteye ya da silahlı gruba üye olma ve göç gibi hususları ele almalıdır.

67. Devletlere her çocuğun fiziksel, zihinsel, ruhsal, manevi, ahlaki ve sosyal gelişim için uygun bir yaşam standardına sahip oldukları hatırlanmakta ve ergenler ile ailelerine temel gelir güvenliği, ekonomik şoklara ve uzun süren ekonomik krizlere karşı korunma ve sosyal hizmetlere erişim sağlayan sosyal koruma katmanları oluşturmaları talep edilmektedir.

XII. Eğitim, boş zaman ve kültürel faaliyetler

Eğitim

68. Evrensel, kaliteli ve kapsayıcı eğitim ve öğretim hakkını garanti etmek, Devletlerin ergenlerin derhal ve uzun vadeli gelişmesini sağlamak için yapabilecekleri en önemli politika yatırımıdır ve orta öğretimin olumlu etkisini gösteren kanıtların sayısı her geçen gün artmaktadır.³¹ Devletler, acil olarak herkese yaygın, erişilebilir ortaöğretim eğitimi sağlamaya ve yüksek öğrenimi uygun olan her türlü araçla herkes tarafından erişilebilir hale getirmeye davet edilmektedir.

69. Komite, Devlette kız ve erkek çocuklar arasında okula yazılma oranında görülen eşitsizlik ve kızların ilkokuldan sonra okul hayatında tutulmasında karşılaşılan zorluklar karşısında derin bir kaygı duymaktadır. Kız çocuklarının orta öğrenimine yatırım yapılması Sözleşmenin 2., 6. Ve 28. Maddelerine uyulması için bir zorunluluk olup kız çocuklarının çocuk yaşta ve zorla evliliğe, cinsel istismara ve erken yaşta gebeliğe karşı korunmasını sağlamakta ve kız çocukları ile bunların çocuklarının gelecek ekonomik potansiyellerine ciddi katkılar sağlamaktadır. Ayrıca pozitif toplumsal cinsiyet ilişkilerini ve toplumsal normları teşvik eden stratejilere de yatırım yapılmalı; okul içinde de olmak üzere cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele edilmeli; ve kızlar için engel oluşturan yasal, politik, kültürel, ekonomik ve sosyal engellerin üstesinden gelmek için olumlu rol modelleri, aile desteği ve kadının ekonomik olarak güçlendirilmesini teşvik edilmelidir. Ayrıca, Devletler, gittikçe artan sayıda erkek öğrencinin okula kaydolmadığını veya devam etmediğini kabul ederek bunların nedenlerini belirlemek ve çocukların eğitime düzenli katılımını desteklemek amacıyla uygun önlemleri benimsemelidir.

70. Komite, marjinalleşmiş durumda olan ve orta öğretime geçme fırsatı bulamayan ergenlerin sayısını kaygıyla gözlemlemektedir. Lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel ve inter-seks ergenler; azınlıklara mensup ergenler; psikososyal, duygusal veya fiziksel engeli olan ergenler; göç eden ergenler; silahlı çatışma ya da doğal felaket durumlarında bulunan ergenler; ve sokakta ya da çalışmak durumunda olan ergenler bu gruba dahildir. Nakit transfer programlarının kurulması, tüm dini cemaatlerin azınlıklarına ve yerli kültürlere ve çocuklara saygı gösterilmesi, engelli çocuklara kapsamlı eğitim verilmesinin sağlanması, zorbalık ve ayrımcı tutumlar ile mücadele edilmesi eğitim sistemi ve mülteci kamplarında eğitim verilmesi de dahil olmak üzere marjinal grupların ayrımcılığa son vermesi için önleyici tedbirler gereklidir.

71. Okuryazarlık kazanılmaksızın ya da diploma almaksızın okuldan ayrılma oranlarının yüksekliğine bakıldığında, ergenlerin okula devamının önündeki engellere karşı çaba gösterilmesi gerektiği açıktır. Komite, bu duruma katkıda bulunan aşağıdaki faktörleri gözlemlemektedir: okul ücretleri ve diğer maliyetler; ailenin yoksul olması ve yeterli sağlık sigortası da dahil olmak üzere yeterli sosyal koruma planlarının eksikliği; kızlar için yeterli ve güvenli sıhhi tesislerin bulunmaması; hamile kız öğrencilerin ve ergen annelerin dışlanması;

³¹ Bkz.: www.unicef.org/adolescence/files/SOWC_2011_Main_Report_EN_02092011.pdf.

zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı cezaların sürekli kullanımı; okuldaki cinsel tacizi ortadan kaldırmak için etkili tedbirlerin olmaması; kızların cinsel istismarı; kızların dışlanması veya emniyetleri için uygun olmayan ortamlar; öğretime yönelik uygun olmayan pedagojik uygulamalar; alakasız veya güncel olmayan müfredatlar; öğrencilerin ilgisini çekememek; ve zorbalık. Bunların dışında okullarda genellikle ergenlerin işleri ve/veya ailelerine karşı sorumlulukları ile eğitimlerini bir araya getirebileceği esneklik bulunmamakta ve bu nedenle okul maliyetlerini karşılamaya devam edemeye-bilmektedirler. Sözleşme ve 4. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefinin 28 (1) (e) maddesiyle uyumlu olarak, Devletler, tüm bu faktörleri ele almak ve kayıt ve katılımı iyileştirmek, okuldan erken ayrılmalarını azaltmak ve eğitimlerini tamamlamak için fırsatlar sunmak üzere kapsamlı ve ön alıcı önlemler almalıdır.

72. Komite, eğitimin çocuk merkezli, çocuk dostu ve güçlendirici olmasının gerekliliğini vurgulayan ve daha işbirlikçi ve katılımcı pedagojinin önemini altını çizen eğitim amaçlarıyla ilgili 1 No.lu genel yorumuna (2001) dikkat çekmektedir.³² Ortaöğretim eğitimi müfredatı, ergenleri aktif katılım için donatmak, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duymak, sivil katılımı teşvik etmek ve ergenlerin özgür bir toplumda sorumluluk sahibi bir yaşam sürmek üzere hazırlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Ergenlerin tam potansiyelini geliştirmek ve onları okula devam ettirmek için, öğrenme ortamlarının nasıl tasarlandığına, ergenlerin öğrenme kapasitesinden, arkadaşlarıyla çalışmaya yönelik motivasyonlarından yararlanılmalarının sağlanmasına dikkat edilerek deneye dayalı öğrenme, araştırma ve sınırları test etmeye odaklanılmalıdır.

Eğitimden mesleki eğitime ve/veya iyi çalışmaya geçiş

73. Çok ciddi sayıda ergen eğitim, mesleki eğitim ve istihdam olanakları dışında bulunmakta ve bu durum, söz konusu ergenler yetişkinliğe doğru yaklaştıkça, orantısız işsizlik, eksik istihdam ve sömürüye yol açmaktadır. Komite Devletleri eğitim ile iş yasalarında tutarlılık sağlanması ve ergenlerin gelecekteki istihdamlarını yaygınlaştırmaya yönelik politikalar benimsenmesi dahil olmak üzere okul dışı kalmış ergenleri kendi yaşlarına uygun bir şekilde, iyi bir işe geçmekte desteklemeye çağırılmaktadır.³³ Devletler, Madde 28 (1) (d) hükümlerine uygun olarak ergenler için mevcut ve erişilebilir eğitim ve mesleki eğitim bilgi ve yönlendirmesi sağlamalıdır.

74. Hem resmi hem de gayri resmi eğitim ve öğretim, modern işgücü piyasasında gerekli olan yirmi birinci yüzyıl becerilerine³⁴ uygun olarak tasarlanmalıdır; buna, yumuşak ve aktarılabilir becerileri müfredatlara entegre etmek; deneyimsel veya pratik öğrenme fırsatlarını genişletmek, işgücü piyasası talebine dayalı mesleki eğitimi geliştirmek; girişimcilik, staj ve çıraklık açısından kamu-özel sektör ortaklıkları kurmak; ve akademik ve mesleki fırsatlar konusunda rehberlik etmek de dahildir. Devletler ayrıca sendikalaşma ve meslek odaları üyeliği ile ilgili haklar da dahil olmak üzere çalışma haklarına ilişkin bilgilerin yaygınlaşmasını sağlamalıdır.

Dinlenme, eğlence ve sanat

75. Ergenlerin dinlenme ve boşa zaman geçirme, dinlenme ve sanatsal etkinliklere hem çevrimiçi hem de çevrimdışı olarak oyun serbest şekilde katılma hakkı

³² Bkz.: Çocuk Hakları Komitesi eğitimin hedefleri hakkında genel yorum No: 1 (2001) paragraf 2.

³³ Sürdürülebilir Gelişim Hedeflerinin 8.6. Hedefi “gençlerle” ilgilidir (15 ila 24 yaş arasında bulunan ergenler). Bkz.: Genel Kurul kararı 70/1.

³⁴ “Yirmi birinci yüzyıl becerileri” terimi – eğitimciler, okul reformcuları, üniversite profesörleri, işverenler ve diğerleri tarafından – günümüz dünyasında, özellikle de üniversite ortamları, çağdaş kariyerler ve iş yerlerinde başarılı olunması için kritik öneme sahip oldukları düşünülen bir dizi bilgi, beceri, iş alışkanlığı ve karakter özelliklerinin geneline verilen isimdir.

ergenlerin kendi kimliklerini keşfetmeleri, kültürlerini araştırmaları, yeni sanatsal formları oluşturmaları, ilişkiler kurmaları ve insan olarak gelişmeleri açısından temel taşıdır. Boş zaman, dinlenme ve sanat, ergenlere insan onuru, optimum gelişim, ifade özgürlüğü, katılım ve gizlilik için temel olan benzersizlik hissi verir. Komite, ergenlik çağında özellikle kız çocukları için bu hakların yaygın olarak ihmal edildiğini üzülerek belirtmektedir. Kamusal alanlarda ergenlere yönelik korku ve düşmanlıklar ve ergen dostu kentsel planlama, eğitim ve eğlence altyapısının bulunmaması dinlenme faaliyetleri ve spor yapma özgürlüğünü engelleyebilir. Komite, Devletlerin dikkatini Sözleşmenin 31. Maddesi'nde yer alan haklara ve çocuğun dinlenme, boş zaman, oyun, eğlence faaliyetleri, kültürel yaşam ve sanat hakkı konusunda 17 no'lu genel yorumunda (2013) yer alan tavsiyelere çekmektedir .

XIII. Özel koruma önlemleri

Göç

76. Giderek artan sayılarda ergen kız ve erkek çocukları menşe ülke içinde ve dışında daha iyi bir yaşam, eğitim veya aileleriyle birleşebilmek umuduyla göçmen durumuna düşmektedir. Birçokları için göç önemli sosyal ve ekonomik fırsatlar sunmaktadır. Bununla birlikte, fiziksel zarar, psikolojik travma, marjinalleştirme, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve cinsel ve ekonomik sömürü ve sınırları geçerken göç baskını ve gözaltı dahil olmak üzere birçok risk de bulunmaktadır.³⁵ Birçok ergen göçmen, eğitim, konut, sağlık, dinlenme, katılım, koruma ve sosyal güvenliğe erişememektedir. Hizmet haklarının yasalar ve politikalar tarafından korunduğu durumlarda dahi, ergenler, bu tür hizmetlere erişimde idari ve diğer engeller ile karşı karşıya kalabilmektedir; kimlik belgeleri veya sosyal güvenlik numaraları talep edilmesi; zararlı ve yanlış yaş belirleme prosedürleri; mali engeller ve dil engelleri; ve hizmetlere erişilmesi halinde gözaltı veya sınır dışı edilme riskleri bu tür engeller arasındadır.³⁶ Komite, Taraf Devletlerin dikkatini, göçmen çocuklarla ilgili ayrıntılı tavsiyelere çekmektedir.³⁷

77. Komite, Sözleşmenin 22. Maddesinin mülteci ve iltica talebinde bulunan çocukların, uluslararası mülteci koruma rejimi kapsamında kendilerine verilen haklardan ve faydalardan yararlanabilmeleri için özel tedbirlere ihtiyaç duyulabileceğini vurgulamaktadır. Bu ergenler, hızlanan iade prosedürlerine tabi tutulmamalı, daha çok bölgeye kabul edilecekleri düşünülmeli ve en iyi çıkarlarının belirlenmeden ve uluslararası koruma sağlanmadan iade edilmemeli ya da girişleri reddedilmemelidir. 2. maddede tanımlanan kendi yetki alanlarındaki her çocuğun haklarına saygı gösterilmesi ve haklarının korunması yükümlülüğü uyarınca, Devletler refakatsiz ve ebeveynlerinden ayrı düşmüş, sığınmacı ergenlerin durumlarına bakılmaksızın tüm bu çocuklar ile göçmenler üzerinde geçerli yaşa ve cinsiyete göre uyarlanmış, en iyi çıkarlar ilkesine yaslanan, göçmen statüsünün belirlenmesi yerine koruma ihtiyaçlarının belirlenmesine öncelik veren, göçmenlikten kaynaklı göz altıları yasaklayan ve refakatçisiz ve ebeveynlerinden ayrı düşmüş çocukların menşe ülke dışında muamele edilmesi hakkında 6 numaralı genel yorumda (2005) bahsedilen tavsiyelere atıfta bulunarak bu ergenlerin özel hassasiyetlerini ele alan mevzuatlar çıkarmalıdır.³⁸ Devletler ayrıca ergenlerin göç etmesine neden olan

³⁵ Bkz.: www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2012/DGD2012ReportAndRecommendations.pdf.

³⁶ Bkz. Temel Haklar Ajansı "Düzensiz göçmenlerin yakalanması – temel haklara ilişkin değerlendirmeler" 9 Ekim 2012. Bu belgeye şu linkten ulaşılabilir <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013-apprehension-migrants-irregular-situat>

³⁷ Bkz. www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf .

³⁸ Bkz. Refakatçisiz ve ebeveynlerinden ayrı düşmüş çocukların menşe ülke dışında muamele edilmesi hakkında 6 numaralı genel yorum (2005)

Faktörleri, okuldan ayrılma, çocuk işçiliği, şiddete ve cezai faaliyetlere maruz hale gelme ve yorucu ev işleri dahil olmak üzere ebeveynleri göç ederken geride bırakılan ergenlerin karşı karşıya kaldığı hassasiyetler ve hak ihlallerini ele almalıdır.

Çocuk Ticareti

78. Birçok ergen ekonomik gerekçelerle veya cinsel istismar nedeniyle kaçakçılığa kurban olma riski altındadır. Devletler, çocukları satma, kaçırma ve kaçırma ile ilgili verileri toplamak, verilerin ayrıştırılmasını sağlamak ve en savunmasız durumdaki çocuklara özel bir dikkat gösterilmesi için kapsamlı ve sistematik bir mekanizma kurmaya davet edilmektedir. Devletler, çocuk mağdurları için rehabilitasyon ve yeniden bütünleştirme hizmetlerine ve psikososyal desteğe de yatırım yapmalıdır. Hassasiyet ve sömürünün cinsiyete dayalı boyutlarına da dikkat edilmelidir. Hem anne hem de çocukları, hem ulusal hem de uluslararası ticaretin tehlikelerinden haberdar etmek için sosyal medya aracılığıyla bilinçlendirme faaliyetleri yürütülmelidir. Devletlerin, Çocuk Hakları Sözleşmesinin çocuk satışı, çocuk fuhuşu ve çocuk pornografisine ilişkin Zorunlu Olmayan Protokolünü onaylamaları ve bu doğrultuda mevzuatlarını uyumlu hale getirmeleri talep edilmektedir.

Çatışma ve krizler

79. Silahlı çatışma ve insani felaket halleri, sosyal normların ve aile ve toplumsal destek yapılarının çökmesine neden olur. Yerinden olmuş ve krizden etkilenmiş birçok ergeni yetişkinlerin sorumluluklarını üstlenmek zorunda bırakabilmekte ve onları cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, çocuk yaşta ve zorla evlendirme ve kaçakçılık risklerine açık hale getirebilmektedir. Ayrıca, bu gibi durumlarda olan ergenlerin eğitim, mesleki eğitim, güvenli istihdam olanakları ve uygun cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine ve bilgisine erişim olanaklarından mahrum kalmaları, izolasyon, ayrımcılık, damgalanma, ruhsal sağlık ve risk alma davranışlarıyla karşı karşıya kalmaları muhtemeldir.

80. Komite, insani yardım programlarının ergenlerin özel ihtiyaç ve haklarına hitap etmemesi konusunda endişe duymaktadır. Taraf Devletlere, ergenlere koruma sistemleri, uzlaşma ve barış inşa süreçlerinin geliştirilmesi ve tasarlanmasında aktif rol oynayabilmeleri için sistematik fırsatlar sağlamaları çağrısında bulunmaktadır. Çatışma sonrası ve geçiş döneminde yapılacak yatırımlar, ergenler için ekonomik ve sosyal gelişime katkı sağlama, direnç inşa etme ve ülkelere barışçıl şekilde dönmelerine olanak sağlayacak bir fırsat olarak görülmelidir. Buna ek olarak, acil durum hazırlık programları, ergenlerin hem savunmasızlıklarını hem de korunma hakkını ve destekleyen topluluklarda içindeki ve riskleri azaltmadaki potansiyel rollerini ele almalıdır.

Silahlı gruplara ve kuvvetlere katılım

81. Komite, sosyal medyanın kullanılması yoluyla dahil olmak üzere kız ve erkek çocuklarının Devletlerin silahlı kuvvetleri, silahlı gruplar ve milis gruplara dahil edilmesine karşı derin bir kaygı olduğunu belirtmekte ve tüm Taraf Devletleri Sözleşmenin Çocukların silahlı çatışmalara dahil olduğu durumlardaki Çocuk Haklarına ilişkin Zorunlu Olmayan Protokolünü onaylamaya çağırılmaktadır. Ayrıca, ergenlerin terörist propaganda ve radikal düşüncelerden etkilenmesi ve terörist faaliyetlere katılabilmeye açık olmalarından duyduğu kaygıların altını çizmektedir. Ergenlerin bu tür faaliyetlere dahil olmasına neden olan faktörler ergenlerle birlikte yapılacak araştırmalarla ortaya konulmalı ve Devletler bu araştırmaların bulguları ışığında, sosyal entegrasyonun yaygınlaştırılması için alınacak önlemlere özel dikkat ederek gereken adımları atmalıdır.

82. Devletler göç koşulları da dahil olmak üzere silahlı kuvvetlere ve gruplara dahil olan ergenlerin iyileştirilmesini ve toplumsal cinsiyete duyarlı şekilde yeniden entegrasyonunu sağlamalı ve çatışma halleri ile birlikte silahlı gruplarla yapılacak barış ve ateşkes müzakerelerinde de ergenlerin istihdam edilmesini ya da kullanılmasını

yasaklamalıdır.³⁹ Devletler ergenlerin barış hareketlerine katılımları ve yerel topluluklarda şiddet içermeyen anlaşmazlık çözümlerinde akranlar arası görüşme yaklaşımını destekleyerek müdahalelerin sürdürülebilirliğini ve kültürel uygunluğunu sağlamalıdır. Komite Taraf Devletleri ergenlere karşı çatışmayla ilişkili cinsel şiddet, cinsel sömürü ve suiistimal vakalarının ve diğer insan hakları ihlallerini derhal ve gereğine uygun biçimde ele almaya davet etmektedir.

83. Komite, dünyanın birçok yerinde ergenlerin yasal yollardan bu amaçlara erişme olanaklarının bulunmaması halinde kendilerine genellikle sosyal destek, geçim kaynağı, koruma ve kimlik hissi veren çetelere ve *illegal* gruplara dahil edildiklerini kabul etmektedir. Ancak çete üyeliğinin getirdiği korku, güvensizlik, tehdit ve şiddet iklimi ergenlerin haklarının hayata geçmesini tehdit etmekte ve ergen göçüne katkı sağlayan önemli bir etmen teşkil etmektedir. Komite, agresif kolluk yaklaşımları yerine, çocuk şiddetinin ve çetelerin köklü nedenlerini ele alan kapsamlı kamu politikalarının geliştirilmesine daha fazla vurgu yapılmasını önermektedir. Risk altındaki ergenler için okul, aile ve sosyal kapsayıcılık tedbirlerine vurgu yapılarak önleyici faaliyetlere, ergenlerin çeteleri bırakmalarını teşvik eden müdahalelere, çete üyelerinin rehabilitasyonu ve yeniden topluma kazandırılmasına, düzeltici adalet uygulamalarına, suça ve şiddete karşı belediyeler arası işbirliğinin oluşturulmasına yönelik yatırım yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Komite, Devletleri, çete şiddetiyle ilgili nedenlerle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan ergenleri göz önünde bulundurmaya ve onları mülteci statüsüne almaya davet etmektedir.

Çocuk işçiliği

84. Komite, tüm ergenlerin her türlü ekonomik istismardan ve çocuk işçiliğinin en kötü hallerinden korunma hakkına sahip olduklarını vurgular ve Devletleri Sözleşmenin Madde 32 (2) hükümleri ile Uluslararası İş Örgütünün 1973 tarihli Minimum Yaş Sözleşmesi (No 138) ile birlikte 1999 tarihli Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri Sözleşmesi (No 182) hükümlerini uygulamaya davet eder.

85. Ergenlerin yaşlarına uygun işlere alınması, ergenlerin yaşamlarında önemli bir gelişimsel rol oynamakta olup, onlara beceriler kazandırmakta ve sorumluluklarını öğrenmelerini ve gerektiğinde ailelerinin ekonomik refahına katkıda bulunmalarını ve eğitime erişimlerini desteklemelerini sağlamaktadır. Çocuk işçiliğine karşı atılacak adımlar, okuldan işe geçiş, sosyal ve ekonomik kalkınma, yoksulluğun ortadan kaldırılması programları ve ilköğretim ve ortaöğretim dahil olmak üzere kaliteli ve evrensel eğitime erişimi de içerecek şekilde kapsamlı tedbirler içermelidir. Ergenlerin, uluslararası yasal standartlara ve zorunlu eğitimle uyumlu şekilde ülkede geçerli olan yasal asgari çalışma yaşına eriştikten sonra, uygun koşullar altında, eğitim, dinlenme, eğlence, oyun, dinlenme faaliyetleri, kültürel yaşam ve sanat haklarına saygılı bir biçimde izin verilmesi koşuluyla hafif çalışma hakkı olduğunun altı çizilmelidir.

86. Komite, Devletlerin zorunlu eğitim hakkını ayrımcılık yapmadan güvence altına alırken, ergenlerin hayatlarında işin olumlu rolü arasında dengeyi sağlamak üzere geçici bir yaklaşım benimsemelerini tavsiye etmektedir. Okullaşma ve insana yakışır işe giriş hususları, ergenlerin yaşamlarında bu iki hususun hem yaşlarına, hem de bu çalışmalarını düzenleyen etkin mekanizmalara göre hayatlarında kolaylaşmak ve ergenler sömürüye kurban geldiyse tazminat sağlamak için koordine edilmelidir. 18 yaşın altındaki tüm çocukların tehlikeli işlerden korunması, belirli zararlı işlerin net bir listesi oluşturulmak suretiyle sağlanmalıdır. Zararlı işlerin ve iş koşullarının engellenmesine yönelik çabalar öncelikli olarak ev işleri yaptırılan kız çocukları ile diğer “görünmez” işçilere özel bir dikkat gösterilerek ortaya konulmalıdır.

³⁹ Bkz.: A/68/267, paragraflar 81-87.

Ergenler için adalet

87. Ergenler, suçun mağduru ya da şahidi olarak ya da bakım, velayet veya koruma gibi diğer nedenlerle yasalarla çelişerek adalet sistemlerine temas edebilmektedir. Ergenlerin hem suçların kurbanı hem de faili olmaya açık olma durumlarını azaltmak için önlemlere ihtiyaç vardır.

88. Taraf Devletler, Sözleşmenin 37 ve 40. Maddeleri ve Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Suçlarının Önlenmesi Kılavuzu ile tutarlı olarak, toplumsal faktörleri ve asıl sebepleri çözmeye yönelik onarıcı adaleti, cezai muhakemeler dışında tutmayı, gözaltı ve önleyici müdahalelere alternatif önlemleri vurgulayan kapsamlı çocuk adaleti politikaları geliştirmeye davet edilmektedir. Çocuk adaleti bağlamında çocuk haklarına ilişkin 10 numaralı genel yorumlarda (2007) yer verilen tavsiyelere uygun olarak, terörizm olarak sınıflandırılan etkinliklere katılan ergenler de dahil olmak üzere, tüm ergenlerin rehabilitasyonu ve yeniden entegrasyonu üzerine odaklanması gerekmektedir. Gözaltı sadece son çare olarak ve en kısa uygun süre için kullanılmalı ve ergenler yetişkinlerden ayrı olarak gözaltında tutulmalıdır. Komite, 18 yaşın altında işlenmiş herhangi bir suçtan hüküm giyen herkes için ölüm cezasının yasaklanmasının ve ömür boyu hapis cezalarının kısıtlanmasının zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Komite, cezai sorumluluk yaşını düşürmeye çalışan devletlerin sayısına yönelik ciddi kaygılarını ifade ederek Devletleri, cezai sorumluluk yaşını aşamalı olarak 18 yıla çıkarmaya teşvik etmektedir.

XIV. Uluslararası işbirliği

89. Komite, Sözleşmenin uygulanmasının Taraf Devletler için ortak bir uygulama olduğunu ve uluslararası işbirliğinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Komite, taraf devletleri, Birleşmiş Milletlerin ve bölgesel örgütlerin ergenlerin haklarının uygulanmasına yönelik uygun teknik yardımlara katkıda bulunmaya ve bunları kullanmaya teşvik etmektedir.

XV. Yaygınlaştırma

90. Komite, Devletlerin mevcut genel değerlendirmeyi, özellikle parlamento ve bakanlıklar, müdürlükler ve belediye / yerel makamlar dahil olmak üzere tüm seviyelerdeki resmi makamları kapsayacak şekilde tüm paydaşlara ve tüm ergenlere yaygınlaştırmasını tavsiye etmektedir. Komite ayrıca mevcut genel yorumun ergen dostu bir şekilde ve engelli ergenler tarafından erişilebilecek tüm formatlarda ilgili dillere tercüme edilmesini önermektedir.